

ธรรมะใกล้มือ

ศรัทธา

พุทธทาสภิกขุ

BIA

ศรัทธา

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมะใกล้มือ

งานธรรมบรรยายของพุทธทาสภิกขุ ที่ไม่เคยจัดพิมพ์มาก่อน

ศรัทธา

พุทธทาสภิกขุ

การบรรยาย แสดงธรรมวันสิ้นปี
วันที่แสดง ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๓
รหัส ๑๗๑๕๒๓๑๒๓๑๐๐๐
ผู้ถอด Jangs2005@gmail.com
ผู้ตรวจทาน พรทิพย์ เจริญชัยพุกษา และฝ่ายจดหมายเหตุ

ISBN 978-616-7574-57-8

พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม ๒๕๖๐ จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

สมทบการผลิต ๑๐ บาท

ประสงค์รับหนังสือเพื่อใช้ในงานพิธีหรือเผยแพร่ในวาระต่างๆ ติดต่อที่

มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนินคมรถไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ : ๐-๒๙๓๖-๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

โทรสาร : ๐-๒๙๓๖-๒๖๘๘

อีเมล : bookclub@bia.or.th

Facebook : bookclub.bia

BIA

อบรมทบทวน กับ มรค่านับสิ่ว

ที่ใครจะรู้ว่า ตอนที่น้องไวย ลองแยกเล่มหนังสือ ออกดู จะเห็นว่า มีอยู่สองเล่ม คือ ละคร-ตาดก็ใช้พิมพ์ กับ ความรู้ นี้อีกเล่มรวมกัน ที่รวมอยู่ในหนังสือเล่มนั้น. มรค่านับสิ่ว ย่อมหมายถึง มรค่านับความรู้อีกด้วย. มรค่านับสิ่ว มรค่านับความรู้ ด้วย. มรค่านับสิ่ว มรค่านับความรู้ ด้วย. มรค่านับสิ่ว มรค่านับความรู้ ด้วย. ~~และ~~ ^{งาน} ~~เรื่อง~~ ^{การ} ~~ใน~~ ^{การ} ~~ที่~~ ^{การ} ~~หนังสือ~~ ^{การ} ~~หนึ่ง~~ ^{การ} ~~อยู่~~ ^{การ} ~~ที่~~ ^{การ} ~~ใด~~ ^{การ}.

ส่วน มรค่านับสิ่ว ย่อมไม่เป็นอย่างนั้น ความรู้ นั้นให้เปล่า ที่แล้ว, ส่วน ^{และ} ละคร-ตาด หรือ วิชาอื่น ๆ ที่ ^{ความรู้} ~~ความรู้~~ นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ ที่ ^{ความรู้} ~~ความรู้~~ ให้ไป แยกไป ทายพระที่วัด. ขอคืน เพราะวิชา ^{ความรู้} ~~ความรู้~~ ต้อง ไร่ไป ทาย อีกหลายครั้ง! จนกว่าจะถึงวัดที่วัด.

งานอบรมทบทวน มักถูกแทนที่เป็นการค่านับสิ่วไป. ขอจบพิจารณาแล้ว ด้วยดี ทั้งสองฝ่าย, จะได้เห็นใจ กันดี! ~~และ~~ ^{และ} ~~ร่วม~~ ^{ร่วม} ~~ด้วย~~ ^{ด้วย} ~~กัน~~ ^{กัน} ~~ได้~~ ^{ได้}.

สารบัญ

ความสุขลมๆ แล้งๆ	๖
ศรัทธานี้จำเป็นสำหรับสิ่งที่มีชีวิต	๙
มีศรัทธาอย่างถูกต้อง	๑๓
จิตที่ว่างจากกิเลสมันก็มีศรัทธาสมบูรณ์	๑๘
ถ้าความรู้อันถูกต้อง ศรัทธามันถูกต้อง	๒๒
ความกลัวนั้นจะถูกขจัดไปได้ ด้วยสิ่งที่เรียกว่าศรัทธา	๒๗
สิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา	๓๐
ศรัทธา เป็นเครื่องรวบรวมมาซึ่งเสบียงสำหรับผู้เดินทาง	๔๑
ศรัทธาในสิ่งใด เราจะต้องรู้จักสิ่งนั้นก่อนเสมอไป	๔๖
ชักฟอกความรู้ของตนให้ถูก	๕๐

ท่านสาธุชน ผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย

บัดนี้เป็นโอกาสแห่งการส่งปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ อย่างที่เราร้องเรียกกัน ท่านทั้งหลายก็มาตามธรรมเนียม เพื่อประกอบพิธีกรรมอันนี้ ให้มีการกล่าวธรรมเทศนา หรือธรรมิกถาที่สมควรแก่โอกาสนี้

อาตมาตั้งใจจะแสดงธรรมกถาให้ดีที่สุดร้อยเปอร์เซ็นต์ แล้วท่านทั้งหลายจะตั้งใจฟังเพียงสิบเปอร์เซ็นต์ ที่แล้วมามันเป็นอย่างนี้ ทุกๆ คราวสังเกตเห็นได้ว่ามันเป็นอย่างนี้ ดังนั้นขอให้สนใจฟัง ตั้งใจฟัง ให้ได้สักห้าสิบเปอร์เซ็นต์เป็นอย่างน้อย อาตมาจะพยายามพูดให้ดีที่สุดถึงร้อยเปอร์เซ็นต์เสมอ

ความสุขลมๆ แล้งๆ

โอกาสนี้ เราก็จะพูดถึงถึงเรื่องความสุขปีใหม่ ซึ่งมีการให้ศีลให้พรกันในโอกาสเช่นนี้ ความสุขปีใหม่นี้ ชนิดลมๆ แล้งๆ ก็มี เพียงแต่ส่งบัตรให้กันบ้าง ร้องเพลงบ้าง นำเอาอบายมุขต่างๆ มาเล่น มาแสดงกันบ้าง แล้วก็เรียกว่าเป็นการส่งความสุขปีใหม่ อย่างนี้เรียกว่ามันเป็นความสุขลมๆ แล้งๆ พรที่ลมๆ แล้งๆ อาจมาอยากให้มีการให้พร หรือให้ความสุขปีใหม่นี้ชนิดที่แท้จริง อย่างที่ควรจะนำมาพิจารณากันให้ดี ให้ยิ่งขึ้นไป

เดี๋ยวนี้ เรากำลังมีความสุขชนิดไหน อาจมามองเห็นว่าพวกเราในโลกปัจจุบันนี้ ยังมีความสุขชนิดที่น่าละอายแก่แม่ แก่หมา แก่ไก่ แก่ปู แก่ปลา เพราะว่าคนนี่ยังปวดหัว ยังนอนไม่หลับ ยังต้องกินยาแก้ปวดหัว ยังต้องกินยานอนหลับ แล้วก็ยังเป็นโรคประสาท ได้ยินว่าเป็นแสนๆ คนแล้ว แล้วก็ เป็นโรคจิต ซึ่งได้ยินว่าเป็นหมื่นๆ คนแล้ว ไม่เห็นว่าหมา หรือแมวตัวไหน มันจะปวดหัว มันไม่ต้องกินยาปวดหัวสักเม็ดหนึ่ง ทั้งโลกนี้คนกินยาแก้ปวดหัว แก่นอนไม่หลับกันเป็นตันๆ ก็ได้ เมื่อรวมกันทั้งโลก

ยิ่งเมื่อกล่าวโดยสถานะปัจจุบัน เรากำลังมีความสุขกันชนิดที่อย่างน่าละอายแมว ไม่สมกับที่เป็นพุทธบริษัท หรือไม่สมกับที่เรียกตัวเองว่า เป็นบุตรของพระเจ้า ท่านลองคิดดูว่าเป็นพุทธบริษัท แล้วยังมีปวดหัว ยังมีนอนไม่หลับ ยังมีโรคประสาท ยังมีโรคจิต ซึ่งแมวมันก็ไม่เป็น จะเรียกว่าเรามีความสุขกันอย่างไร ก็มันอยู่ในสภาพเช่นนี้ เราก็จะต้องพิจารณากันเสียใหม่ เพื่อให้มีความสุข สมแก่ความเป็นพุทธบริษัท หรือเป็นบุตรของพระเจ้า สำหรับผู้ที่นับถือศาสนาที่มีพระเจ้า

เพราะฉะนั้น อาตมาตั้งใจจะพูดให้ชัดเจนเป็นพิเศษในเรื่องความสุขที่พอจะเรียกได้ว่าเป็นพร คือเป็นของดี เป็นความดี และให้เหมาะสมกับที่จะเรียกว่า ปีใหม่ คือมันดีกว่าปีเก่า เราต้องพูดจากัน ปรับปรุงกัน เพื่อให้เกิดความสุข หรือพรชนิดที่มันดีกว่าปีเก่า

ท่านทั้งหลายจงตั้งใจฟังให้ดี อย่างที่อาตมากล่าวมาแล้วว่า ตั้งใจจะแสดงร้อยเปอร์เซ็นต์ แล้วท่านทั้งหลายก็ฟังกันเพียงสิบเปอร์เซ็นต์ด้วยจิตใจที่เลือนลอย ที่จะพูดในวันนี้ เพื่อจะชี้ในข้อที่ว่า ความสุขนั้นมันมาจากอะไร ต้องค้นให้พบ แล้วก็

ทำสิ่งนั้นให้ถูกต้อง แล้วก็จะได้มีความสุข ที่สังเกตเห็นเดี๋ยวนี้
รู้สึกว่าคุณทั้งหลายทุกคนยังทำผิดอยู่ในสิ่งซึ่งเป็นต้นเหตุของ
ความสุข

ความสุขตั้งอยู่ได้ด้วยศรัทธา
แม้แต่ชีวิตนี้มันก็อยู่ได้ด้วยศรัทธา
หรือมาจากศรัทธา
มิฉะนั้นแล้วก็จะไม่อาจจะมีชีวิตอยู่ได้

ศรัทธาจำเป็นสำหรับสิ่งที่มีชีวิต

อาตมาอยากจะเป็นหัวข้อสั้นๆ เสียก่อนว่า ไร้ความสุขนี้มาจากศรัทธา ความสุขตั้งอยู่ได้ด้วยศรัทธา แม้แต่ชีวิตนี้มันก็อยู่ได้ด้วยศรัทธา หรือมาจากศรัทธา มิฉะนั้นแล้วก็จะไม่อาจจะมีชีวิตอยู่ได้

คำว่า ศรัทธา ศรัทธานี้ ท่านทั้งหลายคิดว่า มันเป็นเรื่องเบื้องต้น เป็นของเล็กน้อย สำหรับคนแรกตั้งต้น แล้วก็ถือว่าทุกคนมีศรัทธา นั้นมันยังไม่ใช่ศรัทธา เพราะมันยังไม่ให้เกิดความสุข ศรัทธาลมๆ แล้งๆ ศรัทธางมๆ งามๆ ว่าเอาเองตามๆ กันไป ว่ากูก็มีศรัทธา ล้วนแต่ทุกคนมีศรัทธา แล้วเป็นศรัทธาที่ปลอม ที่เก๊ ที่ใช้ไม่ได้ ถ้าเป็นศรัทธาจริงต้องได้ความสุข มีความสุข ขอให้ช่วยฟังในข้อนี้และให้ดีๆ ว่าเรากำลังทำผิด ในเรื่องเบื้องต้นที่สุดจะพูดถึงคำว่า ศรัทธา กันก่อน

ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ ตามตัวหนังสือ แปลว่า ความเชื่อ แต่โดยความหมายนั้น มันยังกว้างออกไปถึงว่า เป็นความแน่ใจ เป็นความมั่นใจ เป็นความไว้วางใจ เป็นความเลื่อมใส และเป็นความภักดี

ภาษาฝรั่งก็มีหลายคำเหมือนกัน ที่เกี่ยวกับความเชื่อนี้ เหมือนกันอย่างที่ในภาษาไทยเรามี เชื่อว่า แน่ใจว่า มั่นใจว่า ไว้วางใจว่า เลื่อมใสว่า รักดี แต่มันยุ่งยาก มากนัก ไม่ต้องเอากัน ทั้งหมดนั้น เอาเพียงคำเดียวว่า เชื่ออย่างแนใจ หรือเอาที่ว่า แน่ใจก็ได้ ในสิ่งที่ตนถือเอาเป็นที่พึ่ง

ขอทุกคนช่วยจำประโยคนี้ไว้ด้วยว่า *ศรัทธา แปลว่า ความแนใจในสิ่งที่ตนถือเอาเป็นที่พึ่ง* พุทธบริษัทก็รู้จักอยู่แล้ว ว่า มีศรัทธาในพระพุทธเจ้า มีความแนใจในพระพุทธเจ้า ซึ่งตนถือเอาเป็นที่พึ่ง แต่เห็นยังไม่มีความสุข ไม่มีความสะดวก ยังปวดหัว ยังนอนไม่หลับ ให้อายละอายแมวอยู่นั่นเอง ช่วยพึ่งให้ดีๆ ว่า ถ้ามีศรัทธาแท้จริงแล้ว ไม่ต้องปวดหัว ไม่ต้องนอนไม่หลับ ไม่ต้องเป็นโรคประสาท ไม่ต้องเป็นโรคจิต ไม่ต้องมีอะไรที่น่าละอายแมว

บางคนอาจจะสงสัย หรือไม่เชื่อว่า ศรัทธานี้ เป็นสิ่งที่ให้เกิดความสุข ถ้าไม่มีศรัทธา ไม่มีทางที่จะเกิดความสุข หรือความพักผ่อน เมื่อไม่เชื่อ ไม่แนใจ ไม่ไว้วางใจ ในสิ่งที่ถือเอาเป็นที่พึ่งแล้ว คนเราก็จะไม่มีความสุข เห็นได้ง่ายๆ ที่ว่า ถ้าเราไม่เชื่อ ไม่แนใจว่าประตูของเราปิดแน่แล้ว เราก็นอนไม่หลับ นอนผวา

หวนใจเรื่องขโมยจะขึ้นมา หรือว่าฝาเรือนของเราไม่แข็งแรงพอ
กล้วขโมยจะตัดขึ้นมา หรือบ้านเรือนไม่แข็งแรงพอ คนร้ายจะ
ขึ้นมา เราก็นอนไม่หลับ นี่เรียกว่าเราไม่มีศรัทธา ในสิ่งซึ่งเรา
ถือเอาเป็นที่พึ่ง

ถ้าเราแน่ใจในสิ่งเหล่านี้ เราก็นอนหลับ เมื่อนอนไม่หลับ
ก็กระสับกระส่าย ก็ปวดหัว ก็เป็นประสาท นี่เรียกว่า ศรัทธา
ให้เกิดความสุข

ที่นี้ มันเลยไปถึงคำว่า ชีวิต ชีวิตที่ไม่มีความแน่ใจในสิ่งที่
เป็นที่พึ่งนั้น ชีวิตนั้นจะหวาดผวา จะนอนไม่หลับ คนที่มีชีวิต
เป็นปกติ ก็เพราะมีความแน่ใจในสิ่งที่ตนถือเอาเป็นที่พึ่ง คือ
มีเพื่อนฝูง มีเงิน มีทอง มีอะไรทุกอย่าง ที่ทำให้เกิดความแน่ใจใน
การที่จะใช้เป็นที่พึ่ง ชีวิตนั้นก็ไม่ได้หวาดผวา ชีวิตนั้นก็เยือกเย็น
แล้วก็นอนหลับ

สังเกตคำว่า ศรัทธา นี่ให้ดีๆ อย่าดูหมิ่นว่าของเด็กเล่น
ของง่าย ๆ เบื้องต้น ไม่มีสาระอะไรมากมายนัก เราจะต้องรู้ว่า
ศรัทธานี้จำเป็นสำหรับสิ่งที่มีชีวิต ถ้ามันไม่มีความเชื่อแนใจใน
ความปลอดภัยแล้ว มันก็นอนไม่หลับ ถึงสุขขุมันก็นอนไม่หลับ
เหมือนกัน มันจะเคลื่อนย้ายที่ไปนอนตรงอื่น จนกว่ามันจะ

แน่ใจว่าปลอดภัย มันจึงจะนอนหลับ ไม่อย่างนั้นมันจะย้ายที่อยู่เรื่อย นี่เรียกว่า ชีวิตมันต้องการความรู้สึกที่ว่าปลอดภัย ชีวิตมันจึงจะสงบ ระวังปลง และจะเป็นการพักผ่อน หรือนอนหลับ

ท่านลองคิดดูให้ดีเถิดว่า ถ้าเราไม่เชื่อ ไม่แน่ใจในสิ่งที่ถือกุศลแก่ความปลอดภัยของเราแล้ว เราก็นอนไม่หลับ ก็เป็นชีวิตที่กระสับกระส่าย แล้วมันก็อยู่ไม่ได้ มันก็จะเจ็บ จะป่วย แล้วมันก็จะตาย

รู้น้อยศรัทธาก็น้อย ถ้ารู้มากศรัทธาก็มาก
รู้ถูกศรัทธาก็ถูก รู้ผิดศรัทธาก็ผิด

มีศรัทธาอย่างถูกต้อง

ทีนี้ ดุ้ย้อนไปข้างต้นว่า ศรัทธานี้มาจากอะไร ทุกคนพอจะมองเห็นได้ว่า **ศรัทธานี้ ต้องมาจากความรู้ หรือที่เราเรียกกันว่า ปัญญา**

ไอ้ศรัทธาที่ไม่ได้มาจากปัญญาหรือความรู้ นั้นนะมันใช้ไม่ได้ แล้วมันก็มีไม่ได้ เป็นสิ่งที่มีไม่ได้ ถ้าเป็นศรัทธางมกาย มันก็มาจากความรู้ที่งมกาย ศรัทธาต้องมาจากความรู้ อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ รู้ผิด หรือรู้ถูก รู้มาก รู้น้อย รู้อะไรก็สุดแท้ ถ้ารู้น้อยศรัทธาก็น้อย ถ้ารู้มากศรัทธาก็มาก รู้ถูกศรัทธาก็ถูก รู้ผิดศรัทธาก็ผิด

เดี๋ยวนี้ เราไม่มีความรู้ที่ถูกต้องและเพียงพอ ศรัทธาของเราจึงไม่มีมากและเพียงพอ แม้ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นั้น ก็ไม่รู้อย่างเพียงพอ ศรัทธามันก็ไม่เพียงพอ **ถ้าอยากจะมีศรัทธาเพียงพอ ก็ต้องเพิ่มความรู้ให้เพียงพอ**

ดังนั้น เด็กๆ ทารกมันมีความรู้อย่างไร มันก็จะมีศรัทธาอย่างนั้น ถ้าพ่อแม่มันโง่สอนให้มันเข้าใจผิด เป็นความรู้ผิด ไอ้ทารกคนนั้นก็จะต้องมีศรัทธาผิด เชื่อผิด เชื่อในสิ่งที่ผิด ไม่เอา

มาเป็นที่ฟังได้ เช่นว่าสอนให้ สอนจนเด็กกลัวผี สอนให้เด็กเชื่อว่าผี มันก็เชื่อว่าผี

ไอศรัทธาของมันก็เดินไปในทางเชื่อว่าผี แล้วมันก็ผิด แล้วมันก็มีปัญหาเรื่องผี เรื่องกลัวผี ใครที่ยังกลัวผีอยู่จนบัดนี้ ก็ไปลองคิดดูเถิดว่า มันโง่มาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที มันมีความรู้ผิดเรื่องผี จนเดี๋ยวนี้มันก็ยังกลัวผี จนตายเข้าโรงไปมันก็ยังกลัวผี แต่ถ้าเด็กๆ ได้รับการสั่งสอนให้มีความรู้ถูกต้อง คือ เห็นว่ามันเป็นตามธรรมชาติ มันไม่ใช่ผี มันก็ไม่กลัวผี มันก็ไม่มีผีสำหรับเด็กคนนั้น

เดี๋ยวนี้ เราไม่ได้ระมัดระวังในเรื่องการที่จะสอนเด็กๆ ให้มีความรู้ถูกต้อง เขาก็มีศรัทธาผิด ศรัทธาในทางมลายไปเลย ศรัทธาในเรื่องไสยศาสตร์ ผีसाง เทวดาไม่เข้ามาหาธรรมะเลย แล้วก็ไม่มีมาถึงที่ว่ามีความรู้ ความเข้าใจในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วมีศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

มันเป็นความผิดพลาดของพ่อแม่ที่ไม่ได้สั่งสอนอบรมให้เด็กๆ เขารู้จักสิ่งเหล่านี้ถูกต้อง เขาก็เลยไม่มีศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แม้ที่เป็นอย่างง่าย ๆ อย่างตื้นๆ ก็ยังไม่มี อย่างที่เป็นละเอียดลึกซึ้งในภาษาธรรม มันก็ยัง

ไม่มี เด็กๆ ไม่มีความรู้ในเรื่องของศีลธรรม มันก็ไม่มีศรัทธา
ในศีลธรรม มันก็เลยไม่ถึงศีลธรรมเป็นที่พึ่ง พร้อมกันนั้น มัน
ก็อยู่ด้วยความหวาดผวา แล้วมันก็แก้ด้วยความมูทะลุตุตัน มัน
จึงกลายเป็นอันธพาลไปในที่สุด

การศึกษามันเป็นลักษณะทางดาวน์หรือยอดดาวน์ มัน
ไม่พอที่จะทำให้เด็กมีศรัทธาอย่างถูกต้อง ในวัดก็ดี ในโรงเรียน
ก็ดี ในมหาวิทยาลัยก็ดี การศึกษายังเป็นระบบทางดาวน์ ยอดดาวน์
ไม่น่าดู ไม่สมบูรณ์ คือไม่มีความรู้ที่ถูกต้องและสมบูรณ์ ดังนั้น
คนเหล่านั้นจึงไม่มีศรัทธาในสิ่งที่ควรจะมี เช่น ในพระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ หรือในศีลธรรม เป็นต้น

เขาก็ไม่มีสิ่งที่เป็ความแน่ใจ มั่นใจ ไว้วางใจ เขาก็
หาความสงบสุขไม่ได้ เราควรจะช่วยกันให้การศึกษาที่ถูกต้อง
และเพียงพอ คือ ความรู้ที่เพียงพอ อะไรควรจะถือว่าเป็นที่พึ่ง
ถ้ามันรู้จริง มันก็ถือว่าสิ่งนั้นเป็นที่พึ่ง แล้วมันก็ทำจริง ปฏิบัติ
จริง ปัญหามันก็หมดไป

ไอ้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความรู้ หรือเรียกอีกอย่าง
หนึ่งว่าปัญญา นี่ก็ช่วยมองให้เห็นว่ามันมีทั้งอย่างผิด และอย่าง
ถูก ปัญญาที่ผิด ก็ไม่ควรจะเรียกว่าปัญญา แต่นี่เรามาเรียกว่า

ปัญญา เพราะมันรู้อย่างทั่วถึงในฝ่ายผิด ถ้ามันรู้อย่างทั่วถึง
ในฝ่ายถูก มันก็เป็นปัญญาที่ถูก ที่ควรปรารถนา เป็นปัญญา
ในทางธรรม ทางศาสนา

เดี๋ยวนี้มันรู้อย่างถูกต้อง และครบถ้วนในฝ่ายผิด มันก็
เป็นปัญญาผิด ไอ้คนนั้นมันก็มีศรัทธาในความผิด ในเรื่องผิดๆ
มันก็ทำอะไรผิดๆ มันก็ได้เป็นอันธพาล เขาก็จะเป็นอย่างไรต่อไป
ก็ลองคิดดูเอง

พูดถึงปัญญาที่ว่าถูก ถูก ถูก ถูกต้องนี้ว่าเกิดมาได้จาก
การศึกษา เรียกว่า *สุตมยปัญญา* ศึกษาที่โรงเรียนอ่านเขียน
ก็ตาม ก็ได้ปัญญามาในระดับหนึ่งก่อน

แล้วฉลาดกว่านั้น ก็เรียกว่า *จินตมยปัญญา* - *ปัญญา*
ที่ใช้เหตุผล คิดนึกไปตามเหตุผล ก็ได้ผลเป็นความรู้ขึ้นมา นี่ก็
เป็นปัญญาที่ดีกว่า หรือสูงขึ้นไปกว่า

ที่นี้ปัญญาสูงสุด คือ **ประพตติถูกต้องในทางจิต**
ภาวนา อบรมจิตให้สูง ให้ยิ่ง ก็เลยได้ปัญญาที่เป็นขั้นสูงสุด

ฉะนั้น ถ้าเรามีเพียง *สุตมยปัญญา* เด็กๆ เรียนหนังสือ
มันก็รู้แค่นั้น แล้วมันก็เชื่อแค่นั้นแหละ มันเชื่อเท่านั้นแหละ มัน
จะเชื่อขึ้นมาถึงส่วนนี้ไม่ได้ ต่อเมื่อมันมีการศึกษาในทางคตินึก

ใคร่ครวญ ใช้เหตุผลอะไรค้นคว้า มันก็มีปัญญาสูงขึ้นมาอีก
ศรัทธาก็มันก็สูงขึ้นมาอีก พอมีปัญญาในทางจิตใจสูงถึงที่สุด
เรียกว่า *ภาวนามยปัญญา* แล้ว มันก็รู้จักธรรมะชั้นสูงและเพียงพอ
เนี่ยมีพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ได้โดยสมบูรณ์

มันรู้เท่าไร มันจะมีศรัทธาเท่านั้น มันมีศรัทธาเท่าไร
มันจะแน่ใจ มันใจเท่านั้น มันแน่ใจ มันใจเท่าไร มันจะมีความสุข
เท่านั้น นี่เราจะดูกันให้ละเอียด เพื่อความเข้าใจในเรื่องนี้
ไปโดยลำดับ

ปัญญา แปลว่า ความรู้ รู้เท่าไรก็เชื่อเท่านั้น เชื่อได้มาก
เท่าไรก็แน่ใจ มันใจเท่านั้น นี่เป็นหลักทั่วไปในเรื่องโลก โลกด้วย
ในเรื่องทางธรรมะ ทางศาสนาด้วย ดังนั้น **ศรัทธาจึงมีได้ทั้งที่
เป็นโลกียะและโลกุตตระ**

ถ้าอยากจะมีศรัทธาเพียงพอ
ก็ต้องเพิ่มความรู้ให้เพียงพอ

จิตที่ว่างจากกิเลสมันก็มีศรัทธาสมบูรณ์

ศรัทธาโลกียะ ก็เป็นเรื่องโลกๆ แล้วก็ยังเป็นศรัทธาที่ต้องเจตนา ต้องคอยระมัดระวัง รักษา และทบทวนอยู่ เหมือนกับศรัทธาของคนทั่วไป เรียกว่า โลกียะศรัทธา ไม่บำรุงรักษา ทบทวนมันก็เลื่อนได้ เพราะว่าความรู้อันไม่ถึงที่สุด ความรู้อันไม่เพียงพอ

ถ้าความรู้อันถึงที่สุดจริงๆ มันก็ไม่มีเลื่อน คือมันขึ้นถึงระดับที่ไม่ต้องมีเจตนา มันก็มีศรัทธา เช่นว่าเมื่อปฏิบัติธรรมะสูงสุด หลุดพ้นแล้ว นี่ญาณเกิดขึ้นว่า ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย กิจควรทำ ทำเสร็จแล้ว และกิจอย่างอื่นที่จะต้องทำ เพื่อผลอย่างนี้ไม่ได้มีอีก ซึ่งปัญญาที่เกิดขึ้นในขณะที่บรรลुพระอรหันต์ที่นี้ เมื่อมีความรู้สูงสุดขนาดนี้ ศรัทธาเลยกลายเป็นอัตโนมัติ ไม่ต้องบำรุงรักษา ไม่ต้องเจตนา เป็นศรัทธาอัตโนมัติ เหมือนกับไม่มีศรัทธา

ดังนั้น พระอรหันต์จึงมีคุณบท อีกบทหนึ่งว่า *อศรัทธา* – *พระอรหันต์เป็นคนไม่มีศรัทธา* เมื่อพูดตามภาษาธรรมดา ภาษาคนธรรมดาเขาพูดอย่างนี้ พระอรหันต์ไม่มีศรัทธาที่ต้อง

เจตนา เหมือนที่พวกเรามี เพราะว่าท่านถึงที่สุดแห่งความรู้ เป็น
อัตโนมัตินั้นอยู่ในตัวเอง ในความบรรลุนิยามสูงสุด หมดกิลสนัน
มันจะเป็นศรัทธาโดยอัตโนมัติ จนเรียกว่าไม่ต้องมีศรัทธา ไม่ต้อง
ระมัดระวังในเรื่องศรัทธา

เดี๋ยวนี้เรายังไม่ถึงนั้น เรายังต้องคอยจะรักษาศรัทธา
แม้จะเป็นขั้นต้นในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอให้สังเกต
ดูให้ดี ๆ ถ้ายังต้องเรียนรู้ ยังต้องระมัดระวัง ในการปฏิบัติ
ในผลของการปฏิบัติ อย่างนี้มันก็ยังเป็นโลกียะศรัทธา ถ้ามัน
ทำให้ถึงที่สุดแห่งการปฏิบัติ หมดกิลสนแล้ว ก็เป็นโลกุตระ
ศรัทธา คือ ศรัทธาของพระอรหันต์ ผู้มีจิตใจอยู่เหนือโลกแล้ว

คำพูดชนิดนี้ มีเป็นคู่ๆ สำหรับพระอรหันต์ สำหรับใช้
แก่พระอรหันต์ เช่น พระอรหันต์เป็นคนอกตัญญูอย่างนี้ คนไม่รู้
เรื่อง ฟังแล้วก็สะดุ้ง ว่าพระอรหันต์เป็นคนอกตัญญู เขาสอน
กันแต่ให้กตัญญู พอเป็นพระอรหันต์แล้วกลายเป็นคนอกตัญญู
ไม่ต้องมีตัว มีตน สำหรับจะกตัญญู หรืออีกอย่างหนึ่ง มันมี
ความหมายไปในทางที่ว่า รู้พระนิพพาน อันเป็นสิ่งที่ปัจฉัย
อะไรๆ กระทำอีกมิได้ นี่ก็เรียกว่าอกตัญญูเหมือนกัน

สำหรับผู้ที่ถึงที่สุดแล้ว คำพูดนั้นกลับเปลี่ยนความหมาย ให้เป็นตรงกันข้ามอย่างนี้มีอยู่มาก ขณะที่จิตว่างจากความยึดถือ มันเป็นศรัทธาที่คนธรรมดาจะรู้จักไม่ได้ ในขณะที่จิตรู้ถึงนิพพาน มันก็มีศรัทธา ชนิดที่คนธรรมดาจะรู้จักไม่ได้ เพราะมันรู้จักแต่ศรัทธาชนิดที่ต้องมีเจตนาบำรุงรักษาหลุกๆ ล่อๆ เหมือนหัวเต่า

ศรัทธาโดยสมบูรณ์ โดยไร้เจตนา เป็นอัตโนมัตติอยู่ในตัวนั้น รู้ไม่ได้ เข้าไม่ถึง หยั่งไม่ถึง จนกว่าจะถึงเสียก่อนแล้ว ก็ารู้ เช่น พระอรหันต์จะไม่มีความรู้สึกหวาดกลัวว่าจะต้องเป็นทุกข์อะไรอีกต่อไป เพราะญาณเกิดขึ้นในขณะที่แห่งการตรัสรู้ว่ามันสิ้นแล้ว มันหมดแล้วทั้งกิเลส ทั้งความทุกข์ ทั้งชาติ ทั้งกรรม ทั้งผลกรรม ทั้งอะไรต่างๆ มันสิ้นไปหมดแล้ว

นี่ศรัทธามันถึงจะเป็นโลกุตตระ มันก็มีเป็นอัตโนมัตติ โดยไม่ต้องเจตนา ดังนั้น ในจิตที่ว่างจากกิเลสมันก็มีศรัทธาสมบูรณ์ ในพระนิพพาน คือ จิตที่เยือกเย็นเพราะหมดกิเลส มันก็มีศรัทธาสมบูรณ์ มันมีความรู้สึกว่าปลอดภัยถึงที่สุดนั่นนะคือศรัทธาเชื่อมั่น แน่ใจ มันใจว่าปลอดภัย

นี่เรารู้จักศรัทธาอย่างนี้กันไว้เสียบ้างเป็นการล่วงหน้า
แล้วจะค่อยๆ ค่อยเข้าใจมาตามลำดับว่า ถ้าไม่มีศรัทธา ไม่มี
ความสุข เพราะมันไม่เชื่อใจ ไม่แน่ใจในสิ่งที่ถือเอาเป็นที่พึ่ง มัน
ก็มีความสุขไม่ได้ ควรจะศึกษากันให้ละเอียดในข้อนี้

เดี๋ยวนี้เราจะพิจารณาดูว่า มันสัมพันธ์กันอย่างไร **ความรู้**
ทำให้เกิดศรัทธา ศรัทธาทำให้เกิดความสุข ท่านจะไม่เชื่อก็ได้
ไม่อยากจะเชื่อก็ได้ อาตมาก็ได้แต่พูดเท่าที่จะพูดได้ แล้วขอให้
เอาไปคิดดูว่า ถ้าเราไม่มีความรู้แล้วศรัทธามันเกิดไม่ได้ เพราะ
ว่าไอ้ความเชื่อนั้น มันเชื่อไปตามความรู้ หรือทฤษฎี ความคิด
ความเห็น

ความจริง รู้ถูกต้อง
ศรัทธาก็ถูกต้อง
แล้วก็ทำให้อุ่นใจเป็นสุขได้

ถ้าความรุ่มนถูกต้อง ครัทธานันถูกต้อง

ถ้าทฤษฎีเป็นสัมมาทฤษฎี ไอ้ครัทธานันก็เป็นถูกต้อง เป็นครัทธาที่ถูกต้อง ถ้าจิตมันมีมิจฉาทฤษฎีครัทธานันมันก็ผิด นี่เราจะมีครัทธาอย่างไร มันก็แล้วแต่ว่าเรามีความรู้อย่างไร มันก็เป็นความรู้จริง รู้ถูกต้อง ครัทธาก็ถูกต้อง แล้วก็ทำให้อุ่มใจเป็นสุขได้ นี่จึงว่าครัทธานันแหละให้เกิดความสุข

เคยพูดเคยสอนกันแต่ว่า ไอ้ความสุขมาจากหมดกิเลส มาจากไม่มีอะไรเบียดเบียน นั่นมันก็ถูกเหมือนกัน แต่มันพูดกันหยาบๆ ไม่พูดกันอย่างละเอียดถึงขั้นที่ว่า มันเป็นสัญชาตญาณชีวิตทั้งหลายมีความรู้สึกได้เอง ประเภทสัญชาตญาณ มันมีความรู้อย่างสัญชาตญาณ มันมีความเชื่ออย่างสัญชาตญาณ มันก็มีความสุขอย่างสัญชาตญาณ

สัตว์เดรัจฉาน มันก็มีความรู้ระดับสัตว์เดรัจฉาน แล้วมันก็เชื่อมั่นในความปลอดภัยของมันในระดับนั้น แล้วมันก็มีความสุขได้ในระดับนั้น คือระดับสัตว์เดรัจฉาน

แล้วเป็นมนุษย์มันก็มี ที่เราจะต้องดูให้เป็นลำดับ ลำดับมาที่เดียวว่า ครัทธาในวัยทารกนอนแบเบาะนะ มันมีครัทธา

ในอะไร แล้วมันจะมีความสุข เพราะศรัทธาในเรื่อง, ในเรื่องนั้น เช่น มันมีศรัทธาในแม่ ในพี่เลี้ยง รู้สึกว่าปลอดภัย เพราะมีแม่ มีพี่เลี้ยง มันก็เลยมีความสุข เพราะความรู้สึกศรัทธานั้น ไปตามแบบนั้น นี่เราทำให้เด็กๆ นี่ รู้อะไรมากขึ้น รู้จักเชื่อ รู้อะไรมากขึ้น สูงขึ้นไป มันก็มีความสุขที่สูงขึ้นไป

เด็กวัยรุ่นมันรู้อะไร แล้วมันรู้ถูก มันก็เป็นบุญกุศล ศรัทธามันก็สูงขึ้นไป มันก็อยู่ได้ด้วยจิตใจที่ปกติ แต่ถ้าว่าเด็กวัยรุ่น มันได้รับการสั่งสอนที่ผิด ไอ้ศรัทธามันก็ผิด มันก็เดินไปในทางผิด มันก็ไปเผชิญกันกับไอ้ความทุกข์ หรือความรู้ผิด

ที่นี้ว่ามันเป็นมาถึงหนุ่มสาว ถ้าความรู้มันถูกต้อง ศรัทธามันถูกต้อง เช่น มันมีความรู้สึกถูกต้องในเรื่องของศีลธรรม มีศรัทธาถูกต้อง มันคงในศีลธรรม ศีลธรรมมันก็คุ้มครอง หรือแม้ที่สุดแต่ว่า เขาจะหาความรู้ หาความเชื่อในบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ หรือคู่หมั้นของเขา ด้วยความรู้ที่ถูกต้อง เขาก็มีศรัทธาที่จะเป็นที่พึ่งแก่เขาได้

ที่นี้คนที่เป็นบิดา มารดา สูงอายุแล้ว ถ้าดำเนินมาอย่างถูกต้อง มีความรู้อย่างถูกต้อง แล้วก็เชื่อในสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับเขา ถ้าเขามีลูก หลานที่ดี มีทรัพย์สินสมบัติเพียงพอ มี

ฐานะทางสังคมดี เหล่านี้ เขามีศรัทธาในสิ่งเหล่านั้น เขาก็นอนหลับ ไม่ต้องเป็นโรคประสาท แต่เขาทำมันไม่ถูกต้อง ความรู้ไม่ถูกต้อง ความเชื่อไม่ถูกต้อง นี่เขาก็จะเริ่มเป็นคนนอนไม่หลับ จะปวดหัว จะเป็นโรคประสาท จะเป็นโรคจิต

ดังนั้น สำรวจศรัทธาให้ดีๆ ให้สูงขึ้นมา จนถึงคนแก่คนชราที่เตรียมตัวจะเข้าโลงนี้ ขอให้มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตให้ถูกต้อง ให้มีศรัทธาในบุญกุศล ให้หลับตาตายลงอย่างที่เราเชื่อในสิ่งที่ได้กระทำไว้แล้ว คือบุญกุศลนั่นเอง เขาก็เป็นคนมีความสุข เข้าโลงไป เพราะศรัทธามันถูกต้อง เพราะความรู้มันถูกต้อง

ถ้าจะดูกันเลยไปถึงพระอริยเจ้า ท่านก็มีศรัทธาสูงยิ่งๆ ขึ้นไป เพราะได้ผ่านการบรรลุธรรมไปตามลำดับ บรรลุธรรมเท่าไร ปัญญามันก็มากเท่านั้น ศรัทธาในสิ่งนั้นก็มากเท่านั้น จนกระทั่งว่าเป็นพระอรหันต์ เป็นอเสขบุคคล ขึ้นถึงระดับที่ไม่ต้องนึกถึงเรื่องศรัทธา นี่ศรัทธาโดยอัตโนมัติ เป็นความสุขในระดับพระนิพพาน เต็มอยู่ด้วยศรัทธาโลกุตตระเป็นอัตโนมัติ

ถ้าเป็นสูงสุด เป็นถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศรัทธาทั้งหลายสมบูรณ์หมด ในความดับทุกข์ก็ถึงที่สุด มีความเชื่อ โดย

ไม่ต้องคิดนึก ไม่ต้องรู้สึก มันเป็นอัตโนมัติ แล้วยังมีศรัทธาในการจะเผยแผ่สั่งสอนสรรพสัตว์ให้ได้รับประโยชน์อีกส่วนหนึ่งด้วยแม้ว่าจะมองกันไปทางไหน พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถึงซึ่งความแน่ใจ ความมั่นใจ ในสิ่งที่ป็นหน้าที่อันจะพึงกระทำ

เดี๋ยวนี้ปัญหาเกี่ยวกับการแสวงหาที่พึ่งมันหมดแล้วสำหรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนั้นศรัทธาในที่พึ่ง ศรัทธาในสิ่งที่จะเป็นที่พึ่งก็ไม่ต้องมี ไม่ต้องกระทำ เรียกว่าเป็น อศรัทธา ไปเลย แต่ท่านก็มีความแน่ใจอัตโนมัติ ในระดับที่ว่า เป็นโลกุตตระศรัทธา มันเชื่อโดยไม่ต้องเชื่อ ก็เลยหมดปัญหา

นี่ขอให้ดูให้ดีๆ ไ้ศรัทธานี้มันจะต้องมีอย่างถูกต้องทุกๆ ขั้นตอนแห่งชีวิตของคนเรา เด็กทารกนอนเบาะ ก็ต้องมีศรัทธาที่เพียงพอ มิฉะนั้นเขาจะต้องหวาดผวา และจะต้องตาย ศรัทธาของเด็กวัยรุ่น ก็ต้องพอ ศรัทธาคนหนุ่มสาว ก็ต้องพอ ศรัทธาพ่อบ้าน แม่เรือน ก็ต้องพอ คนแก่ชราจะเข้าโลง ก็ต้องพอ

นี่ คนธรรมดาจะต้องมีศรัทธาอย่างถูกต้อง แล้วก็เพียงพอสำหรับจะอยู่เป็นปกติ ถ้าความเชื่อไม่พอ มันก็ไม่ปกติ มัน

ต้องหวาดผวายุ่เรื่อยไป เป็นความทุกข์ที่ทรมาณถึงกับตาย
ในที่สุด นี่คนธรรมดาที่มีศรัทธาที่ต้องช่วยกันจัด ช่วยกันทำ
ช่วยกันระมัดระวัง

ถ้าเป็นพระอรหันต์ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันก็
หมดเรื่องที่จะต้องอบรมเรื่องศรัทธา ไม่มีปัญหาเรื่องศรัทธา
เพราะว่ามันมีเสียแล้วโดยอัตโนมัติ โดยสมบูรณ์ถึงที่สุด เช่นว่า
พระอรหันต์มีสติสมบูรณ์ถึงที่สุด โดยไม่ต้องระมัดระวังเหมือน
พวกเรา นี่เรียกว่า ความสมบูรณ์ในคุณธรรมที่ควรจะมีของ
พระอรหันต์เป็นอย่างนี้

ความกลัวนั้นจะถูกขจัดไปได้
ด้วยสิ่งที่เรียกว่าศรัทธา

ความกล้านั้นจะถูกขจัดไปได้ ด้วยสิ่งที่เรียกว่าศรัทธา

วันนี้เราพูดกันแต่เรื่องศรัทธา ขอให้ท่านทั้งหลายสนใจว่า ถ้าเราไม่มีศรัทธาเพียงพอ เราจะไม่มีความสุข แล้วปีใหม่ของเราก็จะไม่ดีกว่าปีที่แล้วมา คือไม่มีความสุขเพิ่มขึ้น ถ้ามันดูหมิ่นศรัทธา ดูถูกศรัทธาว่า เป็นของต่ำต้อย เป็นบทแรก เป็น ก.ข. อย่างนี้แล้วก็ไม่มีความที่จะเข้าใจเรื่องศรัทธาได้ ศรัทธามันเป็นเรื่องที่ลึกซึ่งอยู่โดยสัญชาตญาณของสิ่งที่มีชีวิต

บรรดาสิ่งที่มีชีวิต มันก็ต้องแน่ใจในสิ่งซึ่ง เป็นความปลอดภัยของมัน ถ้าอาตมาจะพูดว่า แม้แต่ต้นไม้ก็ต้องการเป็นอย่างนั้น ท่านทั้งหลายก็คงไม่เชื่อ ถ้าอาตมาจะพูดว่า ต้นไม้ก็ต้องมีความรู้เรื่องความปลอดภัยของมัน มันจึงจะมีความสุข พูดอย่างนี้ท่านทั้งหลายก็คงไม่เชื่อ

อาตมาก็พูดไปตามที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่านมาถึงการค้นคว้าสมัยปัจจุบันว่า แม้แต่ต้นไม้ก็เป็นอย่างนั้น การค้นคว้าทดลองทางวิทยาศาสตร์ นี้เขาพิสูจน์ได้ถึงกับว่าต้นไม้ก็รู้จักกล้านะ ต้นไม้ไม่รู้จักกลัว คนที่เกลียดต้นไม้ ทำลายต้นไม้ นี้เข้ามา

ใกล้ต้นไม้ ต้นไม้ก็แล้ว แล้วแสดงความห่วงใยอยู่ในต้นไม้
นั้นแหละ ซึ่งเขาวัดได้ด้วยเข็มวัดที่สร้างขึ้นเป็นพิเศษว่า ต้นไม้
ก็แล้ว และมีความทุกข์

ไอ้คนที่ล้างผลาญต้นไม้อยู่เป็นประจำ เพียงแต่เข้ามา
ในห้องที่มีต้นไม้สำหรับทดลองอยู่เท่านั้น ต้นไม้นั้นจะกลัวมาก
จนเข็มบอกห่วงใยถึงกลัวถึงที่สุดทีเดียว ถ้าพูดอย่างนี้ ท่าน
ทั้งหลายก็คงไม่เชื่อ เมื่อไม่เชื่อเก็บไว้ก่อนก็ได้ แต่ที่เอามาเล่านี้
ก็เพื่อจะบอกให้รู้ว่า บรรดาสิ่งที่มีชีวิตนี้ มันรู้จักกลัว แล้วความ
กลัวนั้นจะถูกขจัดไปได้ ด้วยสิ่งที่เรียกว่าศรัทธา เมื่อมันได้
ปรับปรุงขยับขยาย จนเกิดความเชื่อ ความแน่ใจ ความไว้วางใจ ว่า
ปลอดภัยแล้วมันก็หยุดกลัว มันก็ไม่เป็นทุกข์ทรมาน

เดี๋ยวนี้ มนุษย์เรานี้มันมีความรู้สึกอะไรมากกว่าต้นไม้
มากนัก และมากกว่าสัตว์เดรัจฉานมากนัก ต้นไม้ก็ต้องการ
ความปลอดภัย แน่ใจว่าปลอดภัย จึงจะเป็นต้นไม้ที่มีความสุข
สัตว์เดรัจฉานก็เหมือนกัน มันต้องแน่ใจว่าปลอดภัยจากเจ้าของ
คัมครอง หรือจากอะไรก็ตาม มันจึงจะนอนหลับและอยู่เป็นสุข
เพราะความเชื่อว่าเราปลอดภัย

ที่นี้ มาถึงมนุษย์ ก็ยิ่งเป็นอย่างนั้นมากขึ้นไปอีก เพราะ มนุษย์มันคิดได้มาก คิดได้ละเอียด สูงกว่านั้น มันต้องมีความเชื่อ ว่าปลอดภัยแน่ๆ จึงจะนอนหลับ หรือจะอยู่เป็นสุขได้ ไม่ต้อง เป็นโรคประสาท ให้ละอายแมว

นี่ขอให้มองดูว่า ไอ้สิ่งที่เรียกว่า ศรัทธานั้น มันลึกลง อยู่ในชีวิต ต้องคู่กันมากับชีวิต ชีวิตนั้นจึงจะรอดอยู่ได้ และชีวิต นั้นจะมีความสุข ถ้ารอดอยู่ได้ โดยไม่ต้องมีความสุขก็ป่วยการ ดังนั้น ต้องรอดอยู่ได้ด้วย แล้วก็ต้องมีความสุขด้วย ถ้ามันไม่มี ศรัทธาว่าปลอดภัยเพียงพอ มันจะผวา มันจะหวาดผวา แล้ว ความหวาดผวา ก็จะทำให้มันจนต้องซบผอม จนต้องตาย

ดังนั้น จะต้องมีความศรัทธาในขั้นรากฐานของสิ่งที่มีชีวิต ใน ระดับสัตวชาติญาณ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็น มันจะต้องดิ้นรน ขวนขวาย จนแน่ใจว่าปลอดภัย มันจึงจะหยุด มันจะอยู่และจะ นอน หรือจะหลับลงไปได้ ถ้าไม่เช่นนั้น มันนอนไม่หลับเหมือน กัน มันก็ต้องกระสับกระส่าย ก็ต้องวิ่งว่อน หรือทรمانจิตใจ จนตาย นี่ศรัทธามันอยู่ลึกถึงลึกสุดของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต แล้วก็ เป็นปัจจัยแห่งความสุขทุกระดับ ไม่ว่าจะความสุขชนิดไหน จึง อยากรจะให้ช่วยกันพิจารณา

สิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา

เอ้า ทีนี้ก็ดูที่ว่าสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา อะไรบ้างจะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาที่เราจะไปสร้างศรัทธาขึ้นมาให้ได้ และสร้างกันได้แล้ว จะอยู่เป็นสุข อาตมาอยากจะทำแบ่งเป็นสามกลุ่ม หรือสามพวก คือวัตถุพวกหนึ่ง แล้วก็บุคคลพวกหนึ่ง แล้วก็พิธีกรรมหรือการกระทำอีกพวกหนึ่ง เป็นสามพวก สามพวกนี้จะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา เป็นวัตถุแห่งศรัทธา

พวกที่หนึ่ง เรียกว่าวัตถุ หรืออะไรๆ ที่พอจะสงเคราะห์ได้ในเรื่องของวัตถุ นับตั้งแต่ว่าประตู ลูกกลอนประตู ฝาเรือน รั้วบ้าน นี่ต้องเป็นที่แน่ใจว่าปลอดภัยแก่เจ้าของ เจ้าของจึงจะนอนหลับ ถ้าว่าประตู ลูกกลอน ฝาเรือน รั้วบ้าน มันไม่แสดงความแน่นอนให้แก่เจ้าของบ้าน เจ้าของบ้านก็นอนไม่หลับ อารักขาใดๆ กิจกรรมเพื่อการอารักขาใดๆ ที่ว่าเขามีอยู่ก็เขาก็จะต้องมีพอ จนแน่ใจจึงจะนอนหลับ

เครื่องมือเครื่องใช้ที่เรามี ถ้าเราแน่ใจว่ามันถูก มันตรง มันใช้สำเร็จประโยชน์ได้ เราก็สบายใจ และเป็นสุข ยานพาหนะ รถยนต์ เรือ หรืออะไรก็ตามแต่ ถ้าว่ามันให้ความแน่ใจว่า

ปลอดภัย เราก็เป็นสุข ฉะนั้น บ้านเรือนของเราต้องอยู่ใน
ลักษณะที่ทำให้เรารู้สึกว่าปลอดภัย เราจึงจะรู้สึกปลอดภัย
และเป็นสุข นี้ดูกันโดยหลักปัจจัยสี่ก็แล้วกัน เพราะว่ามันุษย์
นี้มันต้องอาศัยปัจจัยสี่เป็นเครื่องยังชีวิต

ปัจจัยสี่ คือเรื่องอาหาร เรื่องเครื่องนุ่งห่ม เรื่องที่อยู่
อาศัย และเรื่องบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ คือหยูกยา อาหาร เครื่อง
นุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และหยูกยา ถ้าสี่อย่างนี้แสดงความแน่ใจให้
แก่เรา เราก็เป็นสุขนะ เช่น เรื่องอาหาร มันมีความแน่ใจว่าเรามี
อาหารกินแน่ ไม่ต้องอดตาย และเป็นอาหารที่ไม่มีพิษ ไม่มีโทษ
ถูกต้องแล้ว เราก็ไม่หวาดผวาวในทางจิตใจเกี่ยวกับอาหาร เรากิน
อาหารอร่อย เราก็อยู่ได้เป็นสุข หรือเครื่องนุ่งห่มเราก็แน่ใจว่ามี
เพียงพอ สำเร็จประโยชน์ในการที่จะป้องกันหนาว ร้อน ในการ
ที่จะป้องกันยุง กันแดด กันลม กันอันตรายต่างๆ เราก็จะรู้สึก
สบายใจที่สวมเครื่องนุ่งห่มชุดนี้อยู่กะเนื้อกะตัว

ถ้ามันไม่แสดงให้เกิดความรู้สึกอย่างนี้ เราก็ไม่มีความ
สุข ในการที่จะสวมเครื่องนุ่งห่มชุดนี้อยู่กะเนื้อกะตัว ที่อยู่อาศัย
บ้านเรือน เครื่องใช้ไม้สอยทุกสิ่งทุกอย่างต้องให้ความแน่ใจว่า
เพียงพอที่จะปลอดภัยถึงจะอยู่กันเป็นผาสุก

ที่นี้ หยุดยา วิธีการบำบัดความไข้เจ็บก็ต้องแน่ใจอีก เหมือนกัน ไม่อย่างนั้นนอนไม่หลับ เป็นอะไรนิดหนึ่งก็นอนไม่หลับ จนกว่าจะมีความแน่ใจว่า ไม่ตายแน่ หรือจะหายแน่

ที่นี้ เราจะต้องปรับปรุงให้วัตถุทั้งหลายเหล่านี้ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความแน่ใจ มั่นใจแก่ความปลอดภัยของเรานี้ให้มั่นคงกว่าปีเก่าเถิด กลับไปบ้านแล้วก็ไปปรับปรุงสิ่งเหล่านี้ให้เป็นที่แน่ใจ เป็นศรัทธาระดับต่ำสุด อาศัยวัตถุเป็นที่ตั้ง แล้วก็คงจะมีความสุขมากขึ้นกว่าปีเก่า

นี่กำลังพูดถึงว่า ใ้อปีใหม่นี้ต้องมีความสุขมากกว่าปีเก่า จึงแนะนำไปปรับปรุงทางวัตถุให้ถูกต้อง ให้เกิดศรัทธาในวัตถุเหล่านั้นมากขึ้นกว่าปีเก่า จะต้องได้ความสุขปีใหม่มากกว่าปีเก่า เป็นแน่ ไม่เช่นนั้นก็เป็นเรื่องลมๆ แล้งๆ ส่งบัตรอวยพร ร้องเพลง ทำอบายมุขกันไปก็เท่านั้นเอง ไม่มีความสุขมากกว่าปีเก่าได้

อ้าว ที่นี้ก็มาถึง หมวดที่สอง คือ บุคคล เราจะมีศรัทธาที่ตั้งลงไปในบุคคล คำว่า บุคคล นี้ขอให้ยอมรับว่าทั้งผู้อื่นและตัวเรา คำว่าบุคคลนะ ผู้อื่นทั้งหลายก็เป็นบุคคล ตัวเราก็เป็นบุคคล ที่นี้ ความที่บุคคลจะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาได้ นี้ก็ต้องอาศัยการจัด การทำด้วยเหมือนกัน บุคคลที่จะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา

เอาตามหลักอะไรดี ในพุทธศาสนาเราก็เอาตามหลัก ทิศทั้งหก เรื่องทิศหก เข้าใจว่า เข้าใจกันดีอยู่แล้ว

ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา ทิศเบื้องหลัง คือ บุตร ภรรยา ทิศเบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์ ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตร สหาย ทิศเบื้องบน คือ พระเจ้าพระสงฆ์ ทิศเบื้องต่ำ คือ คนใช้ ทาส กรรมกร

บุคคลเหล่านี้ต้องเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาว่า ถูกต้อง เพียงพอ เราก็เป็นสุข บิดา มารดา ญาติทั้งหลาย บุตร ภรรยา สามี แต่ละคนๆ ต้องเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา แน่ใจ มั่นใจ ไว้วางใจ ว่าจะ เป็นไปอย่างถูกต้อง ไม่กระทบผิดต่อกัน จนไม่เป็นที่พึงแก่กัน ไม่หวาดระแวงกัน ว่าจะเป็นอย่างอื่นอกใจ หรือว่าจะเป็นอย่างอื่นไปเสีย แล้ว อย่างนี้เรียกว่า ทิศเบื้องหน้าบิดา มารดา ญาติทั้งหลาย บุตร ภรรยา สามี

ที่นี้ทิศเบื้องหลัง บุตร ภรรยา สามี ทิศเบื้องหน้า บิดา มารดา ทิศเบื้องหลังบุตร ภรรยา สามีเอามาว่าคราวเดียวกันว่า ต้องเป็นที่ตั้งแห่งความแน่วใจ มั่นใจว่า ถูกต้อง ไม่มีผิดพลาด ไม่ต้องระแวง ไม่ต้องหวาดผวา

ที่นี่ ทิศเบื้องขวา ครูบาอาจารย์ ทิศเบื้องซ้าย คือมิตร
สหาย ครูบาอาจารย์นั้นเป็นที่เคารพนับถือไว้วางใจได้ อย่างที่เรา
ไว้วางใจมาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา มีครูบาอาจารย์
ที่ดี ถ้าแน่ใจ ก็มั่นใจ ก็มีความสุข แล้วครูบาอาจารย์ทั้งหลาย
ก็ชักจูงคนให้ไปในทางของความถูกต้อง และมีความสุข

เบื้องซ้าย คือญาติ มิตรสหาย ก็ถูกต้อง ไม่มีกบฏ ไม่มี
หักหลัง ไม่มี ไม่มีแม้แต่ว่าจะใจจืดใจดำอย่างนี้ก็ไม่มี คำว่า มิตร
สหาย - นี่คือผู้ที่พร้อมที่จะช่วยเหลือ เขาเรียกว่า มิตรสหาย เรา
ก็มีมิตรชนิดที่ตรงตามความหมายคำคำนั้น มิตรสหายก็เป็นที่ตั้ง
แห่งความเชื่อของเรา เราก็กินมีความสุข มันเกิดมาจากศรัทธา
ที่หาได้ในมิตรสหายเหล่านั้น

ที่นี่ พระเจ้าพระสงฆ์ ทิศเบื้องบน เจ้านายอะไรก็ใส่ไว้
ในทิศนี้ก็ได้อ ต้องมีความเชื่อ ความแน่ใจว่าพระเจ้าพระสงฆ์เป็น
ที่พึ่งได้จริง เจ้านายของเรา เหนือหัวของเรา เป็นที่พึ่งได้จริง เรา
ต้องจัด ต้องทำ ให้มันเป็นที่พึ่งได้จริง เราจึงจะแน่ใจว่า มันจะ
เป็นที่พึ่งได้จริง แนใจ ไว้วางใจ ก็สบายแล้วเป็นสุข

ที่นี่ ลูกจ้าง คนใช้ กรรมกร แม้แต่คนขับรถ เรามีรถยนต์
มีคนขับรถยนต์ ถ้าเราไม่เชื่อในความสามารถคนขับรถ เราก็กิน

ไม่มีทางที่จะมีความสงบสุขได้ ดังนั้น ลูกจ้างก็ให้เกิดความไว้วางใจ คนใช้ก็เกิดความไว้วางใจ กรรมกรก็เกิดความไว้วางใจ แม้แต่จะคนขับรถก็ทำให้เราเกิดศรัทธา เกิดความเชื่อในความปลอดภัยได้ เราก็มีความสุข นี่เรียกว่าบุคคล ที่จะทำให้เกิดความเชื่อ ความแน่วแน่ แก่เรา จนอยู่ด้วยจิตใจที่สงบสุข

ที่นี้ บางคนเขาเชื่อ ผีसाง เทวดา ผู้วิเศษตามแบบแห่งไสยศาสตร์ ถ้าเขาเชื่อแล้วมันได้ประโยชน์ เป็นความสุขได้ก็ยกให้เขาไปเถิด ถึงแม้ว่าเราจะไม่เอา แต่มันก็เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เชื่อสิ่งเหล่านั้น จะทำให้เขามีความพอใจ แน่ใจ และเป็นสุขได้

แต่โดยปกติแล้ว มันไม่เป็นที่พึงได้ ไอ้ที่พึงชนิดนั้นที่ พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ใน *สรวณทีปิกคาถา* มันไม่เป็นที่พึงที่เกษม ไม่เป็นที่พึงอันอุดม ไม่เป็นที่พึงอันสูงสุด มันเป็นได้แค่ว่าเพียงที่พึงหลอกๆ ชั่วครั้งชั่วคราว ผู้วิเศษ ผีสาง เทวดา ก็ให้ศรัทธาหลอกๆ ดังนั้น ความสุขที่เกิดมาจากศรัทธาหลอกๆ มันก็เป็นความสุขหลอกๆ นั่นเอง ไม่ควรจะเอามาเป็นความสุขปีใหม่

ที่นี้ พระเป็นเจ้า การที่เราเชื่อกันนี้ ในลัทธิที่เชื่อพระเป็นเจ้า หรือพวกเราที่ถือพุทธศาสนาแล้วก็ยังไม่วายที่จะไปเชื่อ

พระเป็นเจ้าของอีกส่วนหนึ่ง ที่นี้ ถ้าว่าจัดให้มันถูกต้อง พระเป็นเจ้าของ ก็พอจะช่วยให้ เรามีกฎแห่งความจริง กฎแห่งธรรมชาติ กฎแห่ง พระธรรม เป็นพระเป็นเจ้าของ เมื่อมันถูกต้อง มันก็พิสูจน์ความเชื่อ ได้ ว่างใจได้ ก็มีมีความสุข

ที่นี้ คนที่เขาเชื่อพระเป็นเจ้าของในลัทธิอื่น เมื่อเขาเชื่อ จริงๆ มอบชีวิตจิตใจ มีความเชื่อที่ว่าภักดี เลื่อมใส เขาก็เป็นสุข ได้เหมือนกัน เพราะมันเชื่ออะเด็ดขาด เอาความเชื่อเด็ดขาดนั้น แห่ละเป็นความสุข แม้จะต้องตายลงไปเพราะเหตุนั้น เขาก็ว่า มันถูกแล้วที่มันจะต้องตายไปเพราะเหตุนั้น พระเจ้าต้องการตัว เขาก็ยินดี เขาก็ไม่เป็นทุกข์ เรื่องมันก็จบไปได้ โดยที่ไม่ต้องเป็น ทุกข์ แต่เราไม่เอาเพียงเท่านั้น เราไม่ยินดีเพียงเท่านั้น เราจะ ทำให้ดีกว่านั้น คือให้มันดับทุกข์ได้จริง

ที่นี้ มันอยู่ในโลกนี้ มันก็ยังมีบุคคลเกี่ยวข้องอีกมาก เช่น ว่า เรามีคณะรัฐมนตรีที่ดี มีนักการเมืองที่ดี มีสภาผู้แทนราษฎร ที่ดี มีกำลังแสนยานุภาพทหารเป็นต้น ที่ดี ถ้ามันดี มันก็ให้ความ เชื่อแก่ประชาชน ประชาชนก็มีความสุขอันเกิดจากความเชื่อ ความไว้วางใจ ความแน่ใจ ในรัฐบาลของตน ในสภาผู้แทนของตน

ในกำลังทหารของประเทศชาติ นี่มันก็อยู่ด้วยจิตใจ ที่ไม่หวาด
ผวา และอยู่เป็นสุข

อาตมาอยากจะพูดรวมไปถึงว่า ไอ้สัตว์เดรัจฉาน ซึ่ง
เป็นสัตว์เลี้ยง สัตว์ใช้งาน ไม่ใช่คน แต่จะมารวมไว้ในหมวดนี้
มันก็ต้องเป็นสัตว์เลี้ยง หรือสัตว์ใช้งาน ที่มีคุณสมบัติ เอาพอที่
จะไว้ใจ เขาจะมีควายไถนา มีม้าลากรถ มีสุนัขเฝ้าบ้าน มีอะไร
ก็ตามแต่ มันต้องเป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ ความไว้ใจ ความแน่ใจ
เราก็คือเป็นสุข

ถ้ามันมีความเชื่อที่ลงไปได้ในสิ่งเหล่านี้ สิ่งเหล่านี้ก็เกิด
ความรู้สึกที่เป็นสุข นี่เป็นเรื่องผู้อื่น ทีนี้บุคคลที่เป็นตัวเองนี้จะ
เป็นที่สรุปรวมยอด รวบยอดว่า ในที่สุดมันจะต้องมาเชื่อตัวเอง
ความเชื่อทั้งหลาย ก็ร้อย ก็พันอย่าง ไม่ดีเท่ากับเชื่อตัวเอง
เชื่อตัวเองว่า ตัวเองนี้มีกำลังกายเพียงพอที่จะปฏิบัติงาน มีกำลัง
จิตเพียงพอที่จะปฏิบัติงาน มีกำลังปัญญา ความรู้ ความคิด
เพียงพอที่จะปฏิบัติงาน คือมีสมรรถภาพ มีวิริยะภาพ มีอะไร
ก็ตามเพียงพอ แน่ใจในข้อนี้แล้ว จะพอใจ และเป็นสุขอย่างยิ่ง
ตัวเองมีกำลังทางเศรษฐกิจดี มีกำลังทางอนามัยดี

มีกำลังทางสังคมดี ตัวเองชนิดนี้ มันทำเป็นที่พึ่งแก่ตัวเองได้
ในบทว่า ตัวเองเป็นที่พึ่งแก่ตัวเอง หมายความว่า ตัวเอง
มันสมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ ที่ทำให้เกิดความเชื่อ ความแน่ใจ
ความมั่นใจ เรารู้สึกเป็นสุข

ดังนั้น เราจะต้องปรับปรุงตัวเอง ให้มันให้ความเชื่อแก่
ตัวเองมากกว่าปีเก่า ปีใหม่มันจึงจะมีความสุขมากกว่าปีเก่า นี่
เรื่องบุคคลมันเป็นอย่างนี้ บุคคลอื่นหรือบุคคลตัวเองจะต้อง
ได้รับการปรับปรุง ให้เป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ ความมั่นใจ
ความไว้วางใจมากกว่าปีเก่า แล้วปีใหม่ของเราก็จะมีความสุข
ที่แท้จริงเพิ่มขึ้น ไม่ใช่สุขลมๆ แล้งๆ เพียงแต่ส่งบัตรอวยพร

เอ้า ที่นี้กลุ่มที่สาม ที่เป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ ก็คือ
พิธีกรรม *พิธีกรรมหรือพิธีกรรม -คือการกระทำให้ถูกวิธี*
ใช้คำว่า *พิธีกรรมตามตัวหนังสือ* กระทำให้ถูกวิธี แต่เราไม่ค่อย
ใช้คำนี้ เรามักจะใช้ *พิธีกรรม* แล้วพิธีกรรมมันกลายเป็นพิธี
ความหมายมันเลยกำกวม ขอให้ถือเอาความหมายว่า *พิธีกรรม*
คือ การกระทำที่ถูกวิธี

สิ่งทั้งหลายมีเคล็ด มีเทคนิค มีวิธีประจำของมันทั้งนั้น
แหละ ทำให้ถูกกับสิ่งนั้นเถิด แล้วมันก็จะสำเร็จประโยชน์ แล้ว

ก็มีวิธีการทางศาสนาก็มีวิธีการที่ทำให้ถูกต้อง แต่อย่าให้เลยเถิดเป็นพิธีรีตองแล้วมันจะเหลวไหล อย่าให้เลยไปเป็นพิธีรีตองให้เป็นวิธีการที่ถูกต้อง

เรามีระบบศาสนาที่ยึดถือ มีระบบเรื่องกรรมให้ผล ผลกรรม การรับผลกรรม อะไรต่างๆ ที่เข้าใจแจ่มแจ้งดี เป็นปัญญาและศรัทธา มันก็เกิดขึ้นในกรรม ในการให้ผลแห่งกรรม ในการรับผลแห่งกรรม เราก็แน่ใจว่าเป็นไม่ต้องตกนรก หรือว่าไม่ต้องเป็นทุกข์ ไม่ต้องเป็นวิตกกังวล ความเชื่อเรื่องโลภนี้ ความเชื่อเรื่องโลภหน้า ความเชื่ออะไรต่างๆ เราก็หมดปัญหา เพราะเรามีการประพาศิ กระทำชนิดที่ว่า เชื่อได้ว่ามีแต่ความถูกต้องอย่างเดียว

เช่น เราประพาศิอยู่ตามที่พระพุทธรูปเจ้าแนะนำสั่งสอนอย่างนี้ มันแน่ใจได้ทั้งขึ้นทั้งล่อง ขอให้ประพาศิตามที่พระพุทธรูปเจ้าสั่งสอนเถิด ถ้าโลกหน้ามีเราก็ได้รับผลอีกเหมือนกันในโลกหน้า ถ้าโลกหน้าไม่มี เราก็ได้รับผลในโลกนี้เต็มเปี่ยมอยู่แล้ว ดังนั้นเป็นอันว่าแน่ใจทั้งสองโลก โลกนี้และโลกหน้า เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา

แล้วก็มีความสุขเพราะมีศรัทธา กิจกรรมต่างๆ ที่เราจะ

ต้องจัดต้องทำ ระบอบเศรษฐกิจของเรา ระบบการเงินของเรา ระบบประกันภัยของเรา ระบบอะไรต่างๆ ที่เราจะต้องทำให้ ถูกวิธีกรรมเราก็ทำ เราควรจะรับประกันชีวิตไหม หรือว่าเราควรจะรับประกันอะไร เราควรจะจัดการเงินอย่างไร เศรษฐกิจอย่างไร วิธีกรรมเหล่านี้เรากระทำถูกต้องหมด เราก็มีศรัทธา ในวิธีกรรมเหล่านี้ แล้วเราก็มีความสุข

ชีวิตจึงเป็นการเดินทาง
จากความทุกข์ไปสู่ความหมดทุกข์
เดินทางจากความตายไปสู่ความไม่ตาย

ศรัทธาเป็นเครื่องรวบรวมมาซึ่งเสบียง สำหรับผู้เดินทาง

ฉะนั้น ท่านทั้งหลายลองทบทวนดูว่า อาตมาได้พูดอะไรมา ก็อย่าง หรือก็ลืบอย่างแล้ว ว่าถ้าเราประพฤติ กระทำ ด้วยความรู้ สติปัญญาอย่างถูกต้องในสิ่งนั้นๆ ในบุคคลนั้นๆ ในวัตถุ นั้นๆ แล้วเราก็มีศรัทธาในการกระทำ ในตัวเราเอง ในสิ่งแวดล้อม ทั้งหลาย เราก็อยู่เป็นสุข ปีใหม่เราก็ได้รับความสุขมากกว่าปีเก่า

อาตมาขอรับรองว่า ปีนี้อาตมาพูดเรื่องศรัทธาซึ่งท่านทั้งหลายมองข้ามและดูถูก ดูหมิ่น วางตัวเป็นศาสดาสูงเกินไป จนเห็นเรื่องศรัทธาเป็นเรื่องเล็กๆ เป็นเรื่องเด็กๆ

ที่จริงไอ้เรื่องศรัทธานี้มันมาตั้งแต่ชีวิตตั้งต้น แล้วมัน ก็เจริญด้วยศรัทธา ไปจนถึงเป็นพระอรหันต์ จนเป็นศรัทธา อุตโนมติเป็นโลกุตตรศรัทธา แล้วมันจะเป็นเรื่องเด็กๆ เป็นเรื่อง เล็กๆ เป็นเรื่องตั้งต้น อย่างที่คนทั้งหลายเขาเข้าใจกันได้อย่างไร มันเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เป็นเรื่องชีวิตจิตใจ พอปราศจากศรัทธา แล้ว มันก็ต้องหวาดผวา แล้วก็ยอมตาย เราต้องจัดให้ถูก ให้ตรง ให้ศรัทธานี้ อิ่มเอิบอยู่เสมอ

ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมทีที่บิดามารดาจะช่วยจัดให้ทารก
ลูก หลาน ให้มันเดินมาด้วยวิชาความรู้ที่ถูกต้อง มีศรัทธา
ถูกต้อง มันมีความสุข เพราะมีศรัทธาถูกต้อง ลูกของเราเป็น
วัยรุ่น เป็นหนุ่มสาวขึ้นมาก็ถูกต้อง มันก็อยู่อย่างมีความสุข
จนกระทั่งกลายมาเป็นพ่อบ้าน แม่เรือน คนเฒ่า คนแก่ ก็มี
ศรัทธา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า สุขุ สัทธา ปะติภูจฺจิตา -ศรัทธา
ตั้งมั่นแล้วให้เกิดสุข ; สาธุ สัทธา ปะติภูจฺจิตา -ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว
สำเร็จประโยชน์ทุกอย่าง ; สัทธา พันธะติ ปาเถยยัง -คนที่จะ
เดินทางตั้งแต่แรกคลอดมาจากท้องแม่ จนโต จนเป็นแก่เฒ่าเข้า
โลง จนกระทั่งเป็นพระอรหันต์บรรลุนิพพาน ก็ต้องอาศัยศรัทธา
เป็นพื้นฐาน เป็นเหมือนกับเสปียง จึงมีคำกล่าวว่า สัทธา พันธะติ
ปาเถยยัง

ศรัทธาเป็นเครื่องรวบรวมมาซึ่งเสปียงสำหรับผู้เดินทาง
ไอ้ชีวิตนี้มันต้องเดินทางนะ ถ้าใครไม่เห็นว่าเป็นผู้เดินทาง
อาตมาขออภัยที่จะกล่าวว่า มันเป็นคนโง่ ชีวิตมันจะต้อง
เดินทางโดยทางภายใน ทางจิตใจ ตั้งแต่แรกคลอดออกมาจาก
ท้องแม่ก็เดินมา เดินมา จนกว่าจะเป็นผู้ใหญ่ เป็นคนเฒ่า คนแก่

เดินทางไปในทางธรรมะ คือ ทางจิต ทางวิญญาณ จนบรรลุ
พระอรหันต์ และบรรลุนิพพาน ทั้งหมดนี้ มันเป็นการเดินทาง
ขอร้อง ขอวิงวอนท่านทั้งหลายดูให้ดีว่า **ชีวิตเป็นการ**
เดินทาง จนกว่าจะไปถึงจุดหมายปลายทาง คือ **เข้าไปสู่นคร**
แห่งความไม่ตาย เดินทางจากความทุกข์ทรมานเข้าไปสู่นคร
แห่งความไม่ตาย คือ พระนิพพาน

เราอบรมจิตของเรา อบรมจิตของเรา อบรมจิตของเรา
จนอยู่ในสภาพที่ว่า เอ่อ กิเลสเกิดแก่จิตไม่ได้ จิตนั้นเป็นลักษณะ
ว่างจากกิเลส เป็นอิสระ สงบ เยือกเย็น มั่นคง ตามความหมาย
ของคำว่า นิพพาน ซึ่งแปลว่า เย็นออกเย็นใจนั่นนะ คือ **นคร**
แห่งความไม่ตาย มันไม่เป็นทุกข์ มันปราศจากความยึดถือว่า
ตัวตน มันมีความเชื่อแน่ว มีศรัทธาในความไม่มีตัวตน ในความ
ไม่ต้องมีตัวตน สังขารทั้งหลายทั้งปวงมิใช่ตัวตน มันเชื่อแน่ว
ถึงขนาดนี้ มันก็ไม่มี ความทุกข์ หรือไม่มีตัวตนที่จะเป็นปัญหา
เรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ฉะนั้น **ชีวิตจึงเป็นการเดินทาง** จากความทุกข์ไปสู่
ความหมดทุกข์ เดินทางจากความตายไปสู่ความไม่ตาย

ที่นี้ที่ปีใหม่ปีเก่าที่มันสลั๊บ คั่นๆ คั่นอยู่เป็นตอนๆ นี้

มันเป็นระยะเวลาการเดินทาง การเดินทางนี้ควรจะดีขึ้น ดีขึ้น นี่คือ
ความหมายคำว่า ปีใหม่ต้องดีกว่าปีเก่า คือ เดินได้ดีกว่า ความรู้
มากขึ้น ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้นกว่าปีเก่า แล้วความรู้ก็ทำให้ศรัทธา
ดีขึ้น มากขึ้น สมบูรณ์ขึ้นกว่าปีเก่า ศรัทธามากกว่าปีเก่า
ไอ้ความสุขมันก็มากกว่าปีเก่า เพราะความรู้ให้เกิดศรัทธา
ศรัทธาให้เกิดความแน่ใจ และเป็นสุขอยู่ในความแน่ใจ

ถ้าไม่แน่ใจจะหวาดผวา และเป็นทุกข์ จะต้องเป็น
โรคประสาท นอนไม่หลับ ต้องกินยานอนหลับให้ละลายแฉะ
ซึ่งไม่ต้องกินยานอนหลับ

จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายทุกคนควรจะจัดแจง ปรับปรุง
ให้ดีๆ ให้ความสุขปีใหม่นี้ มีได้จริง มีมากกว่าปีเก่า หรือถ้ายัง
ต้องกินยานอนหลับบ้าง ก็ให้กินน้อยกว่าปีเก่าก็ยังดี นี่เรื่องวันนี้
เป็นวันปีส่งท้ายปีเก่า จะต้อนรับปีใหม่ในอีกไม่กี่ชั่วโมงนี้แล้ว

อาตมาพูดกับท่านทั้งหลายด้วยเรื่องที่สำคัญที่สุดเรื่อง
หนึ่ง คือเรื่องศรัทธา แล้วเป็นเรื่องที่ท่านทั้งหลายมองข้าม
มันไป ไม่จัด ไม่ปรับ ไม่ปรุง ให้ศรัทธาเพียงพอสำหรับจะเกิด
ความสุข นี่การบรรยายในเรื่องศรัทธาก็เห็นว่าพอสมควรที่จะ
ทำความเข้าใจกันแล้ว หวังอยู่แต่ว่าท่านทั้งหลายจะทำให้มีมาก

ขึ้นในปีใหม่ แล้วก็จะได้รับความสุขปีใหม่ ได้รับพรปีใหม่ชนิด
ที่แท้จริง สมตามความปรารถนา อาตมาขอยุติการบรรยาย
ในครั้งนี ในโอกาสนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้.

ศรัทธา ๥ ปล่อยให้ ความเชื่อ
ตามตัวหนังสือ ๥ ปล่อยให้ ความเชื่อ
๥ ๥ โดยความหมายนั้น มันยังกว้างออกไปถึงว่า
เป็นความแน่ใจ เป็นความมั่นใจ เป็นความไว้ใจ
เป็นความเลื่อมใส ๥ และเป็นความภักดี

ศรัทธาในสิ่งใด เราจะต้องรู้จักสิ่งนั้นก่อนเสมอไป

ขอให้ทุกคนระลึกถอยหลังนิดว่า อาตมากำลังพูดว่า จะขึ้นปีใหม่ ต้องการให้มีความสุข หรือมีพรปีใหม่ให้จงได้ และให้มากกว่าปีเก่า การที่จะทำให้ได้อย่างนี้ ก็แนะนำให้เพิ่มมูลเหตุของความสุขซึ่งระบุไปยังศรัทธา คำว่า ศรัทธา แปลว่า เชื่อ หรือไว้ใจ หรือแน่ใจในสิ่งที่ตัวถือเอาเป็นที่พึ่ง เราถืออะไรเป็นที่พึ่ง เราแน่ใจในสิ่งนั้นนั่นคือศรัทธา ที่ว่ามันจะช่วยให้ความยากลำบากหายไปในัน มันเป็นอานิสงส์ของศรัทธา ไม่ใช่คำแปลของศรัทธา

เมื่อเรารู้จักอะไร ว่าจะเป็นที่พึ่งแก่เราได้ เราจึงจะมีศรัทธาในสิ่งนั้น จะเชื่อกรรมเราต้องรู้เรื่องกรรมว่ามันเป็นอย่างไรรวมทั้งจะเชื่อให้ผลที่กรรมให้ผลเราก็ต้องรู้เรื่องกรรมให้ผลหรือว่าจะมีศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เราก็ต้องรู้เสียก่อนว่าท่านตรัสรู้ว่าจะอะไร เราจะเอาอะไรเป็นที่พึ่ง เราต้องรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไรมันจึงจะมีศรัทธาในสิ่งนั้นได้

นี่ขอให้คิดดูเถิดว่า เราจะมีความศรัทธาในผู้ใด ในสิ่งใด

ในการกระทำอย่างใด เราต้องรู้จักสิ่งนั้น จนเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่
พึงแก่เราได้ หรืออย่างน้อยมันเป็นประโยชน์ ถ้าเรายังไม่รู้ว่
พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ว่อะไร เราก็ไม่มีศรัทธาในพระพุทธเจ้า
หรือในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เราต้องรู้เสียก่อนว่
พระพุทธเจ้าตรัสรู้ว่อย่างไร แล้วเราก็เชื่อว่า ใ้การทำอย่าง
นั้นนะเรามองเห็นอยู่ว่ มันดับทุกข์ได้จริง เราจึงมีศรัทธาในการ
ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า แล้วก็เลยศรัทธาไปถึงองค์พระพุทธเจ้า
ด้วย ว่ท่านคงจะตรัสรู้ว่อะไรถูกต้องอีกมากมาย

ฉะนั้น ศรัทธามันจะมาทีหลัง ความรู้จักสิ่งที่เราจะ
ศรัทธาก่อนเสมอไป เราจะรู้ เราจะศรัทธาในสิ่งใด เราจะต้อง
รู้จักสิ่งนั้นก่อนเสมอไป แล้วสิ่งที่เราต้องการนั้นก็คือ สิ่งที่จะเป็น
ที่พึงแก่เรา พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่ ธรรมะเราแสดงแล้ว คือ
เรื่องอริยสัจจสี่ ประตู่แห่งความไม่ตายเราก็เปิดแล้ว ผู้ที่เห็น
คือ ฟัง ฟัง ฟังพระองค์ตรัส เข้าใจ ผู้นั้นจงปลงศรัทธาลงไปเถิด
ประตู่แห่งอมตะเราเปิดแล้ว ผู้เข้าใจจงปลงศรัทธาลงไปเถิด
ในการแสดงให้เห็นว่าอมตะนั้นเป็นอย่างไร

ทีนี้อาตมาอยากจะให้มัน มันครบถ้วนหมดทุกอย่าง
ของสิ่งที่แวดล้อมเราอยู่ และที่เราต้องพึ่งอาศัยมัน ฉะนั้นจึง

ยกมาตั้งแต่เรื่อง วัตถุ ประตุ หน้าต่าง รั้วบ้าน อะไรก็ตาม หรือ คนใช้ หรือวารถยนต์ หรือว่าอะไรที่เราจะต้องไปเกี่ยวข้องกับเอา ประโยชน์จากมัน ฟังพาอาศัยมัน เราต้องรู้จักสิ่งนั้น เรารู้แล้ว เราจึงเชื่อว่า มันจะทำประโยชน์ให้แก่เราได้ ถ้าเรายังไม่รู้เราก็ ไม่เชื่อมั่น ไม่ไว้วางใจมัน

ฉะนั้น จะปลงศรัทธาลงไปนั้นจะต้องปลงลงไปในเรื่องที่ เรารู้จักดี ถ้าไม่อย่างนั้นมันไม่เกิดหรอก ถ้าบังคับให้เชื่อ มันก็ไม่ใช่ศรัทธาในที่นี้ มันเชื่อโดยที่ไม่รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอะไร นั้นมันเป็นไปไม่ได้ คงไม่มีใครเชื่อ หรือไม่มีสัตว์ตัวใดจะเชื่อในสิ่งที่ตัว ไม่รู้ว่ามันเป็นอะไร เราต้องรู้ว่าเป็นอะไรเสียก่อน อย่างน้อยก็รู้ว่า มันจะเป็นที่พึ่งแก่เราได้อย่างไร มันจึงจะปลงศรัทธาลงไปในสิ่งนั้น

ที่นี้ ต้องการจะแนะในจุดที่สำคัญว่า ถ้ามีศรัทธาแล้ว มันจะมีความสุขคือสบายใจ ที่เรียกว่าอุ่นใจ หมดความหวาดกลัว ไม่ระแวง ไม่หวาดผวานั้นนะคือความสุข เดียวนี้เราอน ไม่หลับกันบ้าง ปวดหัวบ้าง เป็นโรคประสาทบ้าง เป็นโรคจิต บ้าง เพราะความหวาดผวา ความระแวง ความไม่แน่ใจในความปลอดภัย หรือชีวิตของตัว

เราจึงมีความสุขสู้อ้อมก็ได้ ซึ่งมันไม่ปวดหัว มันไม่หวาดกลัว มันไม่เป็นโรคประสาท เพราะว่ามันไม่มีสิ่งที่มันต้องกลัว มันอาศัยความเชื่อตามสัญชาตญาณ มันก็นอนหลับแล้ว ไอ้เรามันคิดมากไปเองจนนอนไม่หลับ ไม่รู้จะปลงศรัทธา ลงไปที่ไหน

ดังนั้น ขอให้พิจารณาว่า ถ้าเรามีความแน่ใจ ไว้วางใจ ในสิ่งที่เราเอาเป็นที่พึ่งเมื่อไร เมื่อนั้นเราก็สบายใจ หรือมีความสุข รู้จักพระพุทธเจ้าดี ด้วยปัญญา จึงมีศรัทธาในพระพุทธเจ้า รู้จักพระธรรมดี ด้วยปัญญา จึงมีศรัทธาในพระธรรม รู้จักพระสงฆ์ดี ด้วยปัญญา จึงมีศรัทธาในพระสงฆ์

ชักฟอกศรัทธาให้เป็นศรัทธาถูก
โดยชักฟอกปัญญาให้ปัญญามั่นคง
คือเป็นสัมมาทิฐิ

ชักฟอกความรู้ของตนให้ถูก

ที่นี้ ว่าปัญญานี้ มันเป็นขั้นเล็กๆ มันก็ตามที่คนผู้ใหญ่ เขาบอก หรือหนังสือเอามาอ่านดู นี่ปัญญานี้ปัญญาเล็กๆ ก็มี ศรัทธาเล็กๆ มันก็มีความสุขในระดับเล็กๆ

ถ้าปัญญาหรือความรู้เป็นเรื่อง *จินตามยปัญญา* –คือ คิดด้วยสติปัญญาด้วยเหตุผล ศรัทธามันก็สูงขึ้นไป ความสุข มันก็สูงขึ้นไป นี่เท่ากับได้ปฏิบัติในสิ่งนั้นลองดูแล้ว มีความรู้ถึงที่สุดจริงแล้ว ศรัทธามันก็สูงถึงที่สุด มันเกิดมาจากการได้ชิมรส หรือชิมผล ของการปฏิบัติต่อสิ่งนั้นแล้ว นี่ก็เรียกว่า *ภาวนามยปัญญา* –ทำให้เกิดศรัทธาในระดับสูงสุด เพราะมันได้ผ่าน ชิมรส ของสิ่งนั้น รู้จักสิ่งนั้นดีแล้ว

ฉะนั้น ปัญญามีอยู่หลายระดับ ศรัทธาก็มีอยู่หลายระดับ ถ้าว่าปัญญามันถูกต้อง ศรัทธามันก็ถูกต้อง แล้วความสุขนั้น มันก็ถูกต้อง ถ้าความรู้มันผิด ศรัทธามันผิด ในความสุขที่เกิดมาจากศรัทธาชนิดนั้นมันก็ผิด

ฉะนั้น ในโอกาสที่ขึ้นปีใหม่นี้ขอให้ช่วยกัน ชักฟอก ศรัทธาให้เป็นศรัทธาถูก โดยชักฟอกปัญญาให้ปัญญามันถูก

คือเป็นสัมมาทิฏฐิ ทำให้ปัญญามั่นคง ศรัทธามั่นก็ถูก เราก็มีความสุขที่ถูกต้อง

ในโอกาสแห่งการขึ้นปีใหม่นี้ จึงหวังว่าทุกคนจะซักฟอกความรู้ของตนให้ถูก และเลื่อนให้มันสูงๆ ขึ้นไป ศรัทธามั่นก็ถูกแล้วมันสูงขึ้นไป แล้วก็ได้รับความสุขที่ถูกต้องที่แท้ และก็สูงขึ้นไปจนกว่ามันจะถึงระดับสูงสุดซึ่งตัดกิเลสได้ หลุดพ้นได้ พอหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์แล้ว ศรัทธาก็สมบูรณ์ เป็นอัตโนมัติ ไม่ต้องคอยระวังรักษา ไม่ต้องคอยสร้าง ไม่ต้องคอยอะไรอีกต่อไป ใจความสำคัญมันอยู่ที่ว่า ถ้าไม่มีศรัทธา จิตมันหยุด หรือสงบ หรือว่าปกติไม่ได้ มันกลัว มันหวาดระแวงอยู่เสมอ ชีวิตที่มันสงบได้ ไม่กลัว ไม่หวาดระแวง เพราะมันมีศรัทธา ในสิ่งที่มันถือเอาเป็นที่พึ่ง

ขอให้ชำระสะสางไปตั้งแต่ทางวัตถุ วัตถุสิ่งของที่ใช้สอย กระทั่งว่า พิธีกรรม หลักการที่เรายึดถืออยู่ เรื่องระบบเศรษฐกิจ การเงิน อนามัยอะไรก็ตาม นี่มันต้องถูกทั้งนั้น มีความรู้ถูก เชื่อว่ามันเป็นที่พึ่งได้ ก็มีศรัทธา พอมีศรัทธาแล้วก็สบายใจ ไม่มีอะไรที่จะมาหยุดมันได้ มันก็ต้องทำได้ ถ้ามันมีศรัทธาแล้วมัน

ต้องทำได้ ถึงจะยากเย็นสักเท่าไรมันก็ต้องทำได้ เพราะมันมีความเชื่อแน่นกว่าอันนี้มันเป็นที่พึ่งได้

ดังนั้น ขอให้ถือเอาความหมายของคำว่า ศรัทธา แปลว่า ความแน่ใจในสิ่งที่ตนถือเอาเป็นที่พึ่ง นับแต่ว่าวัตถุ สิ่งของ เงินทองอะไรต่างๆ กระทั่งบุคคลที่แวดล้อมเราอยู่ กระทั่งระบอบปฏิบัติที่ว่าศีล สมาธิ ปัญญา นี่ถ้าเราไม่รู้จัก เราไม่มีศรัทธาหรรอก เราต้องรู้จักศีล สมาธิ ปัญญาพอ เราจึงจะมีศรัทธาในศีล สมาธิ ปัญญา

พอปฏิบัติได้ผลของมันแล้ว มันยิ่งศรัทธามากขึ้นไปอีก มันเป็นศรัทธาที่มาจากปัญญา ที่เป็นภาวนามยปัญญา ฉะนั้นปัญญาก็ยิ่งแรงขึ้น ศรัทธาก็ยิ่งแรงขึ้น ปัญญาก็แรง ศรัทธาก็แรง มันก็ไปด้วยกัน จนถึงระดับที่สูงสุด

ขอให้มองสิ่งนี้ตามที่มันเป็นอยู่จริงตามธรรมชาติ พระพุทธเจ้าท่านก็ไม่ได้แต่งตั้งกฎอันนี้ ทรงพบว่าไอ้ธรรมชาติมันเป็นอย่างนี้ แล้วท่านก็เอามาบอกให้เรารู้ ว่าศรัทธาตั้งมั่นแล้วเป็นสุข สุข สัทธา ปะติภูจฺจิตา -ศรัทธาตั้งมั่นแล้วเป็นสุข ก็มันหมดกลัว หมดตระแวง มันหมดหวาดผวา มันแน่ใจ สาธุ สัทธา ปะติภูจฺจิตา -ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว ; สาธุ คำนี้แปลว่า ยังประโยชน์

ทุกอย่างให้สำเร็จ

ที่นี้ เรื่องมันยาว มันเหมือนกับการเดินทางยาวๆ จงเอาศรัทธา^{นี้}เหมือนกับเสบียงสำหรับการเดินทางที่ยาวๆ จึงมีหลักเกิดขึ้นมาว่า *สัทธา พันธะติ ปาถะยยัง* แม้จะเดิน เดินธรรมดานี้ ก็มีความเชื่อนะว่า เราเดินไปได้โดยปลอดภัย ไม่มีโจรปล้น ไม่มีเสือกัด ไม่มี มันมีความเชื่ออย่างนี้ มันจึงจะเดินไปได้ตามถนนทาง ในป่า ในดง อะไรก็ตาม

จะเดินทางไปนิพพาน ซึ่งมันไกล มันยากกว่านี้ ก็ต้องมีศรัทธาในพระพุทธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในศีล สมาธิ ปัญญา ในทุกอย่างที่มันจะต้องเอามาเป็นที่พึ่ง

ฉะนั้น **ศรัทธา** จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องพอกพูน แล้วมันจะซักพอกด้วยปัญญา ซักพอกให้ปัญญาถูกต้อง ปัญญา ก็ซักพอกศรัทธา แล้วก็พอกพูนปัญญา มันก็เท่ากับพอกพูนศรัทธา มันก็จะเพิ่มศรัทธา ให้ไปเพิ่มปัญญา

อย่าไปเพิ่มศรัทธาล้วนๆ มันจะตาบอด มันจะไปไม่ได้ ไปบังคับให้มันเชื่อ โดยที่มันไม่รู้จักสิ่งนั้น มันก็เหมือนกับว่าไปด้วยความบอดมืด เหมือนกับว่าถูกหลอกให้เชื่อนั่นนะ มันก็ไปด้วยความมืดบอด สอนกันมาผิด เด็กๆ มีความเชื่อผิด มัน

ก็เดินไปด้วยความมืดบอด ช่วยกันไปทำให้ลูกเด็ก ๆ มีความรู้
ถูกต้อง เกี่ยวกับสิ่งที่เราจะต้องเอาเป็นที่พึ่ง แล้วเด็ก ๆ ของเรา
ก็จะมีศรัทธาที่ถูกต้อง เขาก็จะเดินไปได้อย่างมีความสุข

ถ้าว่าไม่แน่ใจในสิ่งที่กำลังถือเอาเป็นที่พึ่งแล้ว คนนั้นจะ
นอนไม่หลับ จะหวาดผวา จะเป็นบ้า และตาย ฉะนั้น ชีวิตมันอยู่
ได้ด้วยศรัทธาที่หล่อเลี้ยงความแน่ใจ ความรู้สึกที่ว่าตัวปลอดภัย
ไม่ต้องกลัว ใครมันจะอยู่ได้ด้วยความกลัว มันก็เป็นบ้าตาย

ดังนั้น สิ่งที่จะจับความกลัว ก็คือ ศรัทธาที่ถูกต้อง ด้วย
ปัญญาที่ถูกต้อง ในสิ่งที่จะถือเอาเป็นที่พึ่ง อาตมาพูดเท่านั้น ใน
โอกาสที่ว่า จะขึ้นปีใหม่ให้มีความสุขมากกว่าปีเก่า ให้มีพร คือ
ความดีมากกว่าปีเก่า

ขอให้ชำระสะสางศรัทธาเถิด แล้วพอกพูนศรัทธาเถิด
แล้วจงทำลงไปปัญญา ชักพอกความรู้ แล้วก็เพิ่มพูนความรู้
แล้วศรัทธามันก็จะเพิ่มพูน มันจะมาก มันจะพอใช้ ในการที่จะ
ทำให้เกิดความอุ่งใจ เป็นสุข ใช้เป็นความสุขปีใหม่ที่มากกว่าปี
เก่าได้ เรื่องมันมีเท่านั้น เลยไม่รู้จะพูดว่ายังไงอีก.

อาตมาก็ขอยุติการพูดด้วยเหมือนกัน.

ใบสมัครสมาชิก

ข้อมูลสมาชิก

ชื่อ ..... นามสกุล .....

สถานที่ติดต่อ .....

.....

.....

โทรศัพท์ ..... อีเมล .....

มีความประสงค์ขอรับเป็นสมาชิกหนังสือธรรมะใกล้มือ

สมัครใหม่ ต่ออายุสมาชิก สมาชิกอุปถัมภ์* สมัครมอบเป็นของขวัญ**

๑ ปี (๑๒ เล่ม) ๑๘๐ บาท ..... ปี (..... เล่ม) ..... บาท

ต้องการรับหนังสือตั้งแต่ฉบับ เดือน ..... ปี .....

สมทบการผลิต

ณ สโมสรธรรมทาน เป็นจำนวน ..... บาท

โอนเงิน เป็นจำนวน ..... บาท

เข้าบัญชี มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ประเภท ออมทรัพย์ เลขที่ ๑๑๑-๒-๙๖๒๙๕-๘

ธนาคาร ไทยพาณิชย์ สาขา สำนักวิจัยอิน

โดยได้ส่งหลักฐานการโอนเงินมาทาง

ไปรษณีย์ : จำหน่ายของถึง สโมสรธรรมทาน (สมัครสมาชิกธรรมะใกล้มือ)

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ สวนโมกข์กรุงเทพ

สวนวชิรเบญจทัศ ถ.นิคมรถไฟสาย ๒ แขวงจตุจักร เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรสาร : ๐-๒๙๓๖-๒๖๘๘

อีเมล : bookclub@bia.or.th

กล้องข้อความ : www.facebook.com/bookclub.bia

อื่นๆ (ระบุ) : .....

* กรอกข้อมูลจัดส่งด้านหลัง

** กรอกข้อมูลจัดส่งด้านหลัง

* ข้อมูลจัดส่งสมาชิกอุปถัมภ์

ไม่ระบุงค์กรที่จะบริจาค ตามแต่มูลนิธิหรือจดหมายเหตุพุทธทาสจัดให้

ระบุงค์กรที่จะบริจาค ดังนี้

ชื่อองค์กร .....

เลขที่ ..... หมู่ ..... ตรอก/ซอย .....

ถนน ..... ตำบล .....

อำเภอ ..... จังหวัด .....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....

** ข้อมูลจัดส่งสมัครมอบเป็นของขวัญ แต่

ชื่อ-นามสกุล ผู้รับ .....

เลขที่ ..... หมู่ ..... ตรอก/ซอย .....

ถนน ..... ตำบล .....

อำเภอ ..... จังหวัด .....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....

บันทึก

.....
.....
.....

สอบถามเพิ่มเติมได้ที่ สโมสรรวมทาน โทร. ๐-๒๙๓๖-๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

สหพทาน์ ธรรมทาน์ ชินชาติ
การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

ความรู้ทำให้เกิดศรัทธา
ศรัทธาทำให้เกิดความสุข

พุทธทาสโอฬารพิบูลย์

ISBN 978-616-7574-57-8

ภาพปกโดย คุณจิราภรณ์ พูลกลี ศิลปินกลุ่ม สห + ภาพ